

Szívós Tamás

**AZ ESZTERGOMI FERENCES GIMNÁZIUM ÉLETE A HORTHY KORSZAKBAN
AZ ISKOLAI ÉVKÖNYVEK ALAPJÁN**

DEBRECENI EGYETEM – BÖLCSESZETTUDOMÁNYI KAR – TÖRTÉNELEM
2013.

Témavezető:
Barta Róbert dr. egy. docens

Tartalomjegyzék;

I. Bevezetés	4. old.
1. Ferencesek az országban	6. old.
2. Iskola és város	8. old.
II. Iskola a mindennapokban	
3. Egy iskola alapítása	13. old.
4. Az épület	15. old.
5. A kezdeti évek problémái	17. old.
III. Tanári kar	
6. P. Weiss Richárd és kora	20. old.
7. A tanárok lelkipásztor, társadalmi és irodalmi működése	24. old.
8. Tanítási anyag	26. old.
IV. Diákság	
9. Szabadidő és iskolán kívüli élet	29. old.
10. A diákság társadalmi összetétele	32. old.
11. Az iskola vonzáskörzete	33. old.
V. Összegzés	34. old.
VI. Szemelvények a Szent Antal Reálgimnázium 1931-1932. évi értesítőjéből	
VII. A gimnázium átalakulása képekben	
VIII. Életképek	
IX. Felhasznált források és irodalom	

BEVEZETÉS

Dolgozatomban igyekszem bemutatni az esztergomi ferences iskola életét a Horthy Miklós kormányzó által fémjelzett években. Egy katolikus iskola mindennapjai, fontosabb személyei és növendékeinek élete vezérelte a munkámat. 2010-ben érettségiztem a ma már Temesvári Pelbárt ferences szerzetesről elnevezett esztergomi gimnáziumban, melynek hat évig lakója is voltam, hiszen a kollégiumi hagyományok az évtizedek során nem csorbultak. Természetesen, manapság már az itt tanuló diákok szülei eldönthetik, hogy gyermekük a kollégiumi életet is megtanulja, vagy csupán az iskolai életből vegye ki a részét.

Ott létem során megtapasztalhattam a ferences lelkeség minden ajándékát, melyek az érettségi utáni is kísérik a tevékenységemet. Kutatásom nem titkolt célja, hogy egy korszak toposzát valamelyest leromboljam, és bemutassam, hogy egy református államvezetés mellett sem csorbultak a katolikus iskolák jogai, és a lehetőségek számukra is nyitva álltak.

Természetesen a konfliktusok és ellentétek ugyanúgy megvoltak, mint minden korban. Dolgozatomban több ellentétre is megpróbálok rávilágítani és annak eredményéről is beszámolok. A városban korábban működő bencés gimnázium átvételével kezdődő rendi harcok a bencések és ferencesek között. A két rend testvéreinek megosztó véleménye. Az érsek személye. Serédi Jusztinián esztergomi érsek és hercegprímás bencés szerzetesként megosztó nyilatkozatot tesz, s bár hivatalosan nem ellenzi a ferences gimnázium térnyerését, de magánvéleménye már kevésbé pozitív tartalmú.

Három fő szempontot tartottam a szemem előtt kutatásaim kapcsán. Politika, vallás és társadalom. Klebelsberg Kunó és feleségének viszonya a „barátokkal”. A miniszter több az akkor még csak internátusként működő intézményben elmondott beszédében jelezte, hogy nem tudja a ferences testvéreket iskolában elképzelni. A minisztert viszont felesége ellensúlyozza, aki maga harmadrendű világi ferences volt, s az intézmény cserkészcsapata neki köszönheti zászlaját. „A zászlóanya” címet így méltán viseli.

Vallási szempontjaim egyikét már érintettem a bencések és ferencesek kapcsán, de mindenképp fontosnak tartottam a két tartomány összeütközését. A Mariánus provincia és a Kapisztránus provincia ellentéte az iskola alapításának éveiben. A konfliktus leginkább a helyszínválasztásnál tükröződik, mikor Mohács neve is felkerül a lehetséges városok listáján. Az egyik legfontosabb vallási szempont azonban az érsek és a ferences rend közti belső konfliktus. Leginkább Serédi Jusztinián magánvéleményét emelném ki, melyben a Magyar Katolikus Egyház feje negatívan nyilatkozik meg az iskola alapításával kapcsolatban.

Társadalmi szempontként az iskola életét próbálom bemutatni. A növendékek, tanulók mindennapjait, a tanárokkal való kapcsolatukat. Magyarszéky Gábor öregdiák visszaemlékezése segített abban, hogy az iskola egyik vezető személyiségét, az egykori

igazgató atyát, P. Weiss Richárdot, bemutassam. Fontosnak tartom a tanárok világi működésének bemutatását, hiszen az intézmény nagy hangsúlyt fektetett a kulturális életre is, mert tisztában volt azzal a ténnyel, hogy az intézménybe járók többsége nem a papi pályát fogja választani. Magyarszéky Gergely visszaemlékezése mellett P. Huszár Jeromos kéziratai fontos forrásnak bizonyultak, leginkább az összehasonlítás céljából. Hogy látta a korszak embereit és intézményét egy rendi tag és egy diák.

Kutatásom során a felhasznált források legnagyobb és legsúlyosabb anyagát az iskolai értesítők adták. Az 1931-től minden évben kiadott iskolai értesítők, évkönyvek tartalmasnak bizonyultak. Statisztikai adatai alaposan összegyűjtöttek voltak, precízek. Az intézmény minden mozzanatát megörökítették. Az értesítők hiányosságait kiegészítették a már korábban említett visszaemlékezések. A rendszerváltás után az iskola nyilvánosságra hozott több összefoglaló évkönyvet is, de a legtartalmasabbnak a 80. évfordulóra készült jubileumi évkönyv bizonyult. Mindezen források mellett a konfliktusok nem tudtam volna bemutatni az érsek és a ferences intézmény levelezései nélkül és az iskola Historia Domusa is nagy segítséget nyújtott.

FERENCESEK AZ ORSZÁGBAN

Assisi Szent Ferenc nevét Európának nem kell bemutatni. A Római Katolikus egyház egyik legnagyobb szentje, nem csak a kontinensünkön, de a világon is nagy tiszteletnek örvend. Az országban kevés olyan embert tudnánk találni, aki ne hallott volna még a ferences rendről, a ferencesek legnagyobb tetteiről. Az országba még Szent Ferenc életében, 1225-1226 körül érkeztek, és a korai időktől kezdve főként lelkipásztori munkával foglalkoztak.

Első rendtartományukat az országban, melyet Esztergomi, vagy Magyarországi provinciának neveztek, 1232-ben¹vált önállóvá. A tartomány 1454-es nagy reformja Fr. Igali Fábián nevéhez fűződik. 1517-ben a tartomány a rend szigorúbb, ún. obszerváns ágához csatlakozott. Az obszerváns testvérek többek között Bosznia irányából is érkeztek hazánkba, és gyorsan le is telepedtek a királyság minden részébe. A Bosnyák vikáriát 1447-ben osztották külön Bosnyák- és Magyar Vikáriára.

A testvérek életvitele az évek folyamán, egészen napjainkig 3 fő pilléren nyugszik: a tisztaság, az engedelmesség és a szegénység. Szervezete sem sokat változott az évek folyamán, azon belső átalakulásokat leszámítva, mint a minoriták és az obszervánsok különválása. A ferencesek a Szent Szék közvetlen rendelkezése alatt állnak. 1523-ban a két szerzetes család új nevet kapott: A Magyarországi Reformált Provinciát ettől kezdve Szűz Máriáról Nevezett Provinciának,²a Magyar Vikáriát pedig a Legszentebb Üdvözítőről Nevezett Provinciának³hívták. Mindkét rendtartomány életében nagy törést jelentett a török megszállás és a reformáció. A kolostorok többsége elpusztult, mellette sok szerzetes vértanúságra kényszerült. A török által megszállt területeken mégis a ferencesek lehettek az egyedüliek, akik a híveknek gondját viselhették. A hagyomány szerint a nép ezért kezdte barátoknak nevezni őket.⁴

A török megszállást követően térszerű volt, hogy a rendházak és a benne élő testvérek száma is nőni kezdett. A Mariánus Rendtartományból a Szent László Királyról Nevezett Provinciát,⁵a Szalvatoriánus Tartomány házaiból az erdélyi Szent István Király Provinciát,⁶ majd 1757-ben a Bosnyák-Bányavidéki Provincia hazánkba érkező testvéreinek

¹ Egyes forrásokban 1233 szerepel

² Mariánus

³ Szalvatoriánus

⁴ <http://www.ferencesek.hu/bemutakozas/rendtortenet/> Letöltés ideje: 2012.11.21.

⁵ Ladislaita

⁶ Stefanita

magyarországi házaiból a Kapisztrán Szent Jánosról Nevezett Provinciát állították fel.⁷ Ekkoriban kezdett a lelki útmutatás mellett egy kisebb hangsúly az oktatásra terelődni.

II. József rendeletei révén a ferencesség is kisebb válságba került, leginkább a rendházak száma csökkent, de mellette a szerzetesi élet minősége is hanyatlásnak indult. A XIX. század végén a rend XIII. Leó pápa szorgalmazására ismét megújuláson ment keresztül, melynek részeként a közösség több ága ismét egységre lépett a Kisebb Testvérek Rendjében.⁸ Hazánkban különösen P. Ozoray Izidor és Tamás Alajos voltak szorgalmazói a reformnak, mely a rendi fegyelemben meg is hozta az eredményt. 1900-ban az ország határain belül létező öt provinciából hármat alakítottak ki, a Mariánust, az újraalapított Kapisztránust és Erdélyben a Stefanitát.⁹ Az első világháború befejeztével ezekből csupán kettő, a Mariánus és a Kapisztránus maradt meg Magyarországon. A két világháború között a provinciák történetét új alapítások, egyre növekvő lelkipásztori tevékenység jellemezte leginkább.

1950-ben betiltották az országban a szerzetesi életet. Tizennyolc házuk bezárása után 1950 és 1989 között a Mariánus testvérek szétszórta, közös élet nélkül, mint világi papok éltek. A Kapisztránusok jobb helyzetbe kerültek, hiszen bár komoly létszámkorlátozással kellett szembenézniük és 32 testvérüket bebörtönözték, de három közösségben, két gimnáziumot fenntartva és vezetve „legálisan” élhettek.¹⁰ 1944-54 között a két tartományban heten szenvedtek vértanúhalált.

Az 1989-es rendszerváltás lehetőséget adott arra, hogy a tartományok ismét szabadon végezhesék munkájukat, és segítő kezet nyújtsanak a híveknek. Az elvett ingatlanok egy részének visszaigénylésével a rendházak száma ismét 10 fölé emelkedett. A rend legfőbb vezetése a Mariánus és a Kapisztránus Provinciából 2006. június 24-én létrehozta a Magyarok Nagyasszonya Ferences Rendtartományt, mint a Kisebb Testvérek Rendjének egyetlen jogi egységét Magyarországon.¹¹

⁷ <http://www.ferencesek.hu/bemutakozas/rendtortenet/> Letöltés ideje: 2012.11.25.

⁸ <http://www.ferencesek.hu/bemutakozas/kik-vagyunk/> Letöltés ideje: 2012.11.25.

⁹ <http://www.ferencesek.hu/bemutakozas/rendtortenet/> Letöltés ideje: 2012.11.25.

¹⁰ Az Esztergomi Ferences Gimnázium Jubileumi évkönyve 1931-2011. 32.

¹¹ U.o. 65.

ISKOLA ÉS VÁROS

A rendalapító Assisi Szent Ferenc „nem bízik a tudományban, ha az vak és öncélú, s nem Isten és a többi ember szeretetére vezet. De fontosnak tartja, hogy testvérei jól ismerjék Isten szavát, s tudják hirdetni hívőknek és hitetleneknek egyaránt.”¹² Szent Antalnak a következő sorokat írja: „megelégedésemre szolgál, hogy a szent teológiából előadásokat tartasz a testvéreknek”.¹³ A mondattal Ferenc voltaképpen egy iskolaalapítást rendel el, s hagy jóvá. Még életében megjelennek a testvérek a párizsi, az oxfordi és a bolognai egyetemeken, ahol nem sok idő elteltével tanszékeket is vezetnek. A virágzó skolasztika legnagyobbjai kerülnek ki közülük, Szent Bonaventura, Roger Bacon, vagy Duns Scotus János.¹⁴

A rend igen magas műveltségére lehet következtetni abból az adatból, hogy magyarországiak már 1268-ban megfordultak a párizsi egyetemen.¹⁵ A hazai források sajnos nagyon hiányosak, így leginkább külföldi forrásokból ismerjük meg a rend képzett testvéreit. A 18. századtól lehetünk tanúi viszont a renden belül jól kialakult nemzetközi ingyenes tanulócsere programnak. Ekkor a források két jelentős főiskolát neveznek meg, az esztergomi és a nagyváradit. A növendékcseré idővel mind nagyobb mértéket öltött. A római rendi gyűlés¹⁶ óta a strassburgi tartomány Oxfordba, Cambridgebe, Erfurtba, Orleansba, Esztergomba, Wienbe, Pisába, Kölnbe, Rómába és Assisibe küldhet ingyenes tanulót, míg a saját strassburgi főiskolája Köln, Szászország, Magyarország, Anglia, Spanyolország, Burgundia, Róma és Assisi rendtartományából vett fel egy-egy növendéket.¹⁷

1448-ban a regulához szigorúan ragaszkodó obszervánsok kapják meg az esztergomi rendházat, akik ezek után kezdik meg tényleges oktatási rendszerük kiépítését. A mai ferences gimnázium névadója, a középkori skolasztika nagy alakja Temesvári Pelbárt is ekkor tevékenykedett. 1463. december 17-én, a krakkói egyetemen 25 társa közül ötödikként szerzett borostyánkoszorús fokozatot. 1480-as években Budán lektor, majd később az esztergomi rendház főnöke 1494 és 1497 között.

Bár a katolikus megújulás időszakában a rend szenvedett veszteségeket, ám továbbra is sok iskolát tart fenn. Mivel az oktatás 1777-ig rendszertelennek nevezhető, ezért nagyon nehéz megállapítanunk az iskolák pontos számát. Pintér Márta Zsuzsanna kutatásait alapul

¹² A. Rotzetter-W. C. Van Dijk. T. Matúra: Assisi Szent Ferenc, Budapest, 1993. 182.

¹³ Assisi Szent Ferenc Művei. Újvidék-Szeged- Csíksomlyó, 1992. 89.

¹⁴ Az Esztergomi Ferences Gimnázium Jubileumi évkönyve 1931-2011. 28.

¹⁵ Tarnai Andor: A magyar nyelvet írni kezdik. (Irodalmi gondolkodás a középkori Magyarországon) Akadémia Kiadó, Budapest, 1984. 89.

¹⁶ 1411

¹⁷ Tarnai Andor: i.m. 89.

vége a rendnek a 17. században 2, a 18. század végén pedig, 16, illetve 18 középfokú tanintézménye volt. Ezek közül hat darabot a jezsuita rendtől vett át a kisebb testvérek rendje. Viszont nincs beleszámítva a 6 minorita gimnázium és a rend utánpótlását szállító stúdium generálék.¹⁸ A birtokunkban lévő adatokból tehát elmondhatjuk, hogy a középiskolák 10%-át ferencesek tartották a kezükben, 40-50 tanárral, és kb. 2200 diákkal.

Az oktatási intézmények hanyatlása a 19. század második felétől kezdődik el az országban, mivel a rend nem rendelkezhet az iskolák fenntartásához szükséges célbirtokkal, sem más forrással, anyagi nehézségekbe ütközött a rendtagok kötelezően előírt egyetemi képzése és a gimnáziumok hat, nyolcosztályossá való bővítése, más választása nem lévén lemond a tanításról.¹⁹

Térjünk vissza 1770-es évekre. 1773-ban a jezsuita rend feloszlására kerül és három évre rá a ferencesek átveszik a gimnáziumban való tanítást a városban, mindezt úgy, hogy az igazgató egykori jezsuita. A korszakot Vojnits Döme bencés igazgató dolgozta fel a Millenniumi értesítőben, részletesen kitérve az iskolai élet minden egyes mozzanatára. 1789-ig csak ferencesek tanítanak. Ekkor veszik fel az első világi tanárt, hat évre rá pedig már csak a hittant tanítja ferences testvér. Az adatokból pontosan kitűnik, hogy a rendnek nem ez volt az első számú intézménye és nem ide összpontosította tudásának lényegét. Feltehetjük a kérdést, hogy miért alakult így a helyzet. A választ abban találhatjuk, hogy az iskolaátvételekre nem volt felkészülve a rend, illetve II. József idején továbbra is foglalkozhatott a lelki munkával és nem függött attól, hogy tanítóképese-e vagy nem. A 19. század elején többek közt ezen ok miatt lettek visszaállítva a bencések, ciszterciek, vagy a premonstreiek.

Az 1900-as rendi reform és a háború következtében a rendnek nem marad egyetlen gimnáziuma sem. Saját neveléseit is kénytelen más-más gimnáziumok járatni. Az új iskola alapítását elsősorban a saját növendékek miatt kezdeményezik, s csak másodrészen a civil diákok részére. A rend, vezető egyéniségei a húszas években mindent megtesznek a gimnázium megnyitásáért.²⁰

A megreformált és létszámban megfogyatkozott Mariana Provincia hosszas vajúdas után hozta újra létre az esztergomi intézetet. Érezte ennek hiányát és igényét a sok ellenző ellenére is. A rendi ifjúság továbbképzéséhez, korszerű tudásszintjéhez elengedhetetlen az érettségi. A század elején egészen 1922-ig provinciánkban a négy középiskola után a novíciát,

¹⁸ Az Esztergomi Ferences Gimnázium Jubileumi évkönyve 1931-2011. 28.

¹⁹ Huszár Imre P. Jeromos OFM: Az Esztergomi Ferences Gimnázium története 1950-ig. In. Az Esztergomi Ferences Gimnázium Jubileumi évkönyve 1931-2011. 29.

²⁰ Az Esztergomi Ferences Gimnázium Jubileumi évkönyve 1931-2011. 29.

majd a házi iskolában az úgynevezett filozófiai kurzus következett. Ez az iskolatípust a fekete barátoktól²¹öröklődött. Négy év helyett csak három év volt, és sok esetben nem is szaktanárok tanítottak benne. A rendtartomány vezetői 1908-ban döbrentek rá a furcsa helyzetre, amikor teológiai tanárjelölteket akartak küldeni a budapesti egyetemre. Érettségi híján ezeket csak külön királyi engedéllyel vették fel.²² A 15 éven keresztül novíciushagiszterként működő P. Vinkovits Viktor ötlete volt, hogy a filozófiai kurzust emeljék fel négy évre és kérjék a minisztertől az érettségiztetés jogát. P. Buttykay Antal pedig a szakolcai királyi katolikus gimnázium átvételére gondolt, és 1912-ben ez iránt érdeklődött a minisztériumban. A teológiai tanárjelöltek mellett pedig már megjelennek a gimnáziumi tanárjelöltek is.

P. Buttykay Antal volt a rendi gimnázium gondolatának elindítója. P. Weiss Richárd is ott volt az iskola bölcsőjénél. 13 éven át volt igazgató. Az indulásnál házfőnök és egyidejűleg kollégiumi rektor három évig. Ő is alkotó egyéniség. A definitórium, P. Unghváry Antal vizitátor vezetésével szerződést bont Esztergom városával. Bejelenti, hogy a kolostor bérbe adott II. emeletét visszaigényli. A városnak ez nem kis gondot okozott.

A hercegprímás, Serédi Jusztinián bíboros azonban osztotta rendtársainak véleményét, akik ellenezték a ferencesek esztergomi iskoláját. Bár P. Vinkovics Viktor tartományfőnök 1931. január 22-én írott levele szerint Kelemen Krizosztóm pannonhalmi főapáti koadjutor "tervünket osztatlan testvéri szeretettel üdvözölte és személyes intervencióját is - amennyiben a szükség úgy kívánná - készséggel ígerte"²³, Serédi korántsem volt ennyire derűlátó. Érdekes összehasonlítani a válasz gépelt fogalmazványát, amelyet talán Meszlényi Zoltán titkár készített, a bíboros valós véleményével. A gépelt szöveg így szól: "Miután értesültem, hogy a Szent Benedek rend főelőjárósága örömmel üdvözölte a Szent Ferencrend ama tervét, hogy a Trianonnal elveszített középfokú központi növendékháza pótlására az esztergomi virágzó intézetét óhajtja kifejleszteni nyilvános középiskolai jelleggel, a magam részéről a tervet én is melegen üdvözlöm."²⁴ A fogalmazvány alá január 23-án Serédi saját kezűleg a következőket írta: "Azt mondtam az esztergomi guardián úrnak, hogy majd akkor adok nyilatkozatot, ha a koadjutor úr írott nyilatkozatát bemutatják. De akkor is legfeljebb csak 'nem teszek kifogást' az intézet megnyitása ellen; azonban 'melegen nem üdvözlöm'. Nyilatkozatomban az is benne lesz, hogy az intézetben csak a ferencendi növendékek és az esztergomi internátusok

²¹ A századfordulón végrehajtott rendi reform elvetőitől

²² Magyar Ferences Könyvtár és Levéltár, Az esztergomi ferences rendház Historia Domusa, 171.

²³ U.o. 191.

²⁴ U.o. 191.

növendékei fognak tanulni. A városból s máshonnan bejáró növendékek nem lesznek. Serédi"²⁵

Ezek után érkezett be Kelemen Krizosztom főapáti koadjutor február 10-én kelt levele, amelyben kifejti: "a magam részéről őszinte jó barátja vagyok a ferenceseknek, de kötelességem rendünknek álláspontját képviselni s előre felhívni a figyelmet, hogy két azonos célú szerzetes intézmény egymásnak közvetlen tőszomszédságában szükségképpen súrlódásokhoz vezet."²⁶ Serédi válaszában egyetértett Kelemen Krizosztómmal: "A szentferencrend által tervbe vett és Esztergomban megnyitandó fiú középiskola gondolatával szemben, mint főpásztornak kezdettől fogva aggályaim voltak, mert egyszer nem vagyok meggyőződve szükségességéről, másrészt nem tartom szerencsésnek, hogy két rendi intézet működjék azonos céllal egymás tőszomszédságában. Állásfoglalásomban megerősített Főtisztelendőséged folyó hó 10-én 111. sz. alatt kelt nagybecsű levele."²⁷

²⁵ Magyar Ferences Könyvtár és Levéltár, Az esztergomi ferences gimnázium levelezése, 1931-1948. 3/1925-1930

²⁶ Magyar Ferences Könyvtár és Levéltár, Az esztergomi ferences rendház Historia Domusa, 191.

²⁷ U.o. 192.

ISKOLA A MINDENNAPOKBAN

EGY ISKOLA ALAPÍTÁSA

1926-ban Pehm József,²⁸ Zalaegerszegen, egy kolostort ad a rendnek. Mindez következménye, hogy a Mariánus provincia vezetése úgy döntött iskolát alapít, viszont a helyszín kiválasztásában gondok adódtak. Fontolóra kellett venni a rend vezetésének, hogy mely területen éri meg a gimnázium megalapítása, mely területen tudnak létrehozni egy erős vonzáskörzettel rendelkező intézményt, mely képes lesz kinevelni a megfelelő értelmiségi réteget. Pehm József akkor Zalaegerszegen tevékenykedett, mint apátplébános.

A kolostor átvétele után, a rend érdeklődni kezdett a zalaegerszegi gimnázium átvétele után is. Azonban a vezetés falba ütközött. Nyilvánvalóvá vált, hogy az állam nem hajlandó átadni a gimnáziumot, s így új helyszín keresése vált az elsőszámú feladattá.²⁹ Az új helyszín először Mohács városára esett, mely Zalaegerszeghez hasonlóan megfelelt a rend követelményeinek. A település arcát szépítette az a tény, hogy az egykori ferences szerzetes, Tomori Pál, sírhelye itt található.

A Mariánus provincia viszont Mohács esetében újonnan egy falba ütközött akarata ellenére. Mohács a Kapisztránus provincia felügyelete alatt volt, s így a megegyezés elkerülhetetlen volt.³⁰ A lehetséges helyszínek között felmerült még két nagy tradícióval rendelkező város, Szentendre és Kaposvár is. Szentendrén a későbbiekben alakul is egy koedukált ferences gimnázium, mely a mai napig működő intézmény. Salgótarján neve is előkerült a rend vezetésének megbeszélésein, azonban a várost rossz levegője miatt gyorsan levették a lehetséges helyszínek listájáról.

A sorozatos kudarcok után Esztergom egy megalapozott jó döntésnek látszott. A város mellett szólt történelme és, hogy korábban már hagyományai voltak a ferences iskolának. Korábban már említett Ferences Hittudományi Iskola működése a középkorban, vagy az 1775-ben átvett Jezsuita gimnázium vezetése a század végéig, majd a 19. században továbbra is aktív tevékenységet folytattak az intézményben a ferences testvérek, atyák. A már meglévő rendház épületében is volt elegendő hely egy új intézmény megnyitására, és az 1927-ben alapított internátus is működőképesnek bizonyult.

A rend vezetése, mint már korábban Salgótarján esetében láthattuk, a földrajzi elhelyezkedést és környezeti adottságokat is fegyelembe próbálta venni. Esztergom ezen

²⁸ Későbbi Mindszenty hercegprímás

²⁹ Huszár Imre P. Jeromos OFM: Az Esztergomi Ferences Gimnázium története 1950-ig. In. Az Esztergomi Ferences Gimnázium Jubileumi évkönyve 1931-2011. 34.

³⁰ U.o. 34.

indokoknak is megfelelőnek tűnt, hiszen a korban egy csendes kisváros képét mutatta, mely 1 órányi autótúra van a fővárostól, az ország kulturális és szellemi központjától.

A Szent Ferenc rend Szűz Máriáról elnevezett rendtartományának főnöksége 1931. február 2-án 123. szám alatt kelt beadványában azon kérelemmel fordult a nemzeti Vallás és Közoktatásügyi miniszterhez, hogy Esztergomban rendi tanerők vezetése mellett növendékei és bennlakók részére reálgimnáziumot nyithasson. A kérelmet leginkább azzal indokolta, hogy a rendnek a városban a felállításhoz szükséges épületei nagy részben megvannak, és a legcsekélyebb anyagi áldozattal is képes intézményét megvalósítani.³¹

Az erőfeszítések célba értek és a miniszter úr június 3-án a kérelmet teljesítette. Kikötése annyi volt, hogy az intézményben kizárólag középiskolai képesítéssel bíró okleveles tanárok alkalmazhatók.³² A szervezés további munkálatait a rendtartomány vezetője, P. Weiss Richárd, akkori házfőnökre bízta, aki igazgatói kinevezésben folytatta munkálatait.

Az intézmény névadója, a korban meglepő módon, Páduai Szent Antal lett. A korban szokatlan volt a névválasztás, hiszen általában magyar emberről neveztek el egy-egy intézményt. Huszár Jeromos, későbbi iskolaigazgató több indokot is megemlít a névválasztással kapcsolatban. Elsősorban, köztudott volt, hogy az alapítás évében ünnepik Szent Antal centenáriumát, emellett említendő egy, a szent életét feldolgozó film, mely az amúgy is ismert szerzetest központba állította.³³

P. Vinkovits Viktor tartományfőnök 1931. április havában Váczy-Hübschl Kálmán építészmérnököt, Vác megyei város műszaki tanácsosát bízta meg azzal, hogy a rendháznak kert felé eső szárnyépületére ráépítendő két emeletnek terveit sürgősen készítse el. A tervek záros határidőn belül el is készültek, s még ez év júliusában megkezdődtek a kivitelezési munkálatok. Elméletben minden akadály elhárult a rend vezetői előtt egy új intézmény kialakításában és a tervek szerint 1931. szeptember 6-án megkezdődhetett az iskola élete 52 tanulóval. Az intézmény az ország egyedüli bentlakásos iskolája volt.

³¹ A Szűz Máriáról Nevezett Szent Ferenc-Rend Esztergomi Szent Antal Gimnáziumának és Nevelőintézetének Értesítője 1937-1938, Esztergom, közléteszi: P. Weiss Richárd, 9.

³² U.o. 9.

³³ Huszár Imre P. Jeromos OFM: Az Esztergomi Ferences Gimnázium története 1950-ig. In. Az Esztergomi Ferences Gimnázium Jubileumi évkönyve 1931-2011. 35.

AZ ÉPÜLET

P. Vinkovits Viktor tartományfőnök 1931. április havában Váczy-Hübschl Kálmán építészmérnököt, Vác megyei város műszaki tanácsosát bízta meg azzal, hogy a rendháznak kert felé eső szárnyépületére ráépítendő két emeletnek terveit sürgősen készítse el. A beérkezett árajánlatok alapján a munkát Romanek-Szente-Pfalcz építési vállalata nyerte el.³⁴ Az építési munkálatok oly erővel és energiával folytak, hogy szeptember hónapban már az új épületrészbe kerülhetett az első osztály, a növendékek nagy hálóterme, mosdó és egyéb helyiségek, továbbá a tanárok és felügyelők lakószobái.

Még ez év őszén folytatódtak a munkálatok. Három épületszárnyon szándékoztak átalakításokat végezni, köztük a Bottyán János és a Főapát utca részén egy emelet lett ráépítve, míg a templom melletti fronton két emeletet építettek a meglévő épületegységekre. Az építkezés a szükséges felszerelésekkel együtt 334030 pengő és 70 fillérbe került,³⁵ melynek kétharmadát a rendtartomány, maradék részét pedig az esztergomi intézmény állta.

P. Vinkovits Viktor tartományfőnök mellett P. Bendes Valerián tevékenysége és anyagi segítsége is hozzásegítette az intézményt bővülésében.

Sváb Gyula készítette el nagy lelkesedéssel P. Weiss Richárd és P. Nagy Arisztid útmutatásai alapján kétszázas léptékben az intézet további építkezéseinek terveit. Munkáját nem anyagi juttatásokért cserébe, hanem Szent Antal iránt érzett tiszteletéből végezte. Korai halála váratlanul érte az átalakulásra váró intézményt. A tanulók létszámának rohamos emelkedése miatt a kétszeri építkezéssel nyert férőhelyek csakhamar kevésnek és szűknek bizonyultak, úgyhogy már 1935 kora tavaszán újból építkezésnek kellett nekilátni.

P. Scheirich Bonaventura iskolafenntartó tartományfőnök Gruber Imre szombathelyi építészmérnököt bízta meg, hogy a korábban Sváb Gyula által készített tervek alapján versenytárgyalást hirdessen és az építkezésre vonatkozó előkészületeket tegye meg. A verseny győzteseként ifj. Toldy János munkáját hirdették ki, akinek az intézmény átalakítása az első nagy munkáihoz tartozott. Az újabb építkezés össze kb. 180000 pengőbe került.³⁶ Ebbe az épületszárnyba került a növendékek új ebédlője, az ideiglenes tantermek egy része, az orvosi rendelő és gyengélkedő szobák, valamint hálótermek és mosdóhelyiségek. Mindezen építkezési munkálatok után azonban az iskola még mindig nem nyerte el a kor

³⁴ A Szűz Máriáról Nevezett Szent Ferenc-Rend Esztergomi Szent Antal Gimnáziumának és Nevelőintézetének Értésítője 1937-1938, Esztergom, közzéteszi: P. Weiss Richárd, 10.

³⁵ U.o. 10.

³⁶ U.o. 11.

követelményeinek megfelelő elhelyezkedést. A minisztérium évről évre adja csak meg az iskolának a nyilvánosság jogát, melyet leginkább az épület hiányosságaival indokol.³⁷

Az akkori kor követelményeinek megfelelő tornateremben 1943. év februárjában kezdhették meg a tanulók a testnevelés órát. A két tornaterem teljes felszerelését a Vallási és Közoktatási minisztérium adományozta az intézménynek, az öltözők és zuhanyzók felszerelése mellett.³⁸ A minisztérium, építési segélyben is részesítette a gimnáziumot.

Az 1942-1943. iskolai évtől kezdődően minden osztályban már a gimnázium tanterve szerint kezdődhetett meg a tanítás.

³⁷ A Szűz Máriáról Nevezett Szent Ferenc-Rend Esztergomi Szent Antal Gimnáziumának és Nevelőintézetének Értesítője 1942-1943, Esztergom, közzéteszi: P. Weiss Richárd és P. Szalóczi Pelbárt, 6.

³⁸ U.o. 6.

A KEZDETI ÉVEK PROBLÉMÁI

1931 szeptemberében megindult a tanítás az esztergomi Szent Ferenc-rendi Szent Antal Gimnázium és Kollégium épületében. Az első osztály osztályfőnöke P. Burka Kelemen atya lett. Még ugyanez év októberében a tanterületi főigazgató tett látogatást az intézményben és rendkívül pozitív benyomást keltett rá az új intézmény Esztergom városában, és mindennel meg volt elégedve.³⁹ Egy korábban említett tény, miszerint az iskola csak évről évre kapta meg a nyilvánosság jogát, ellentmondásba keveredik a tanterületi főigazgató élményeivel, vagy a Historia Domus írásával. A probléma fő oka abban rejlett, hogy bár az építkezések rohamosan haladtak előre, továbbra is hiányzott a rajzterem, tornaterem és természettudományi előadóterem. A testnevelés órákat többnyire az a rendház tornaszerekkel ellátott udvarán, illetve az épület tágas folyosóján tartották a kezdetekben.⁴⁰

1937 évben beszámol az évkönyv arról, hogy a miniszter két évre is megadja a nyilvánosság a jogát az intézménynek, azonban ezt ahhoz a feltételhez köti, hogy 1939-re a hiányosságokat kijavítja az intézmény. A Katolikus Középiskolák Főigazgatóságának elnöke azonban még 1939-ben is kiemeli, hogy a gimnázium rajz, torna és természetrajzterem kérdése rendezetlen.⁴¹

1939-ben a háború kitörését követően a tanárok hiányának pótlásában is problémák adódtak. A rendtartomány mindent megtett annak érdekében, hogy elegendő számú tanári végzettséggel rendelkező szerzetest helyezzen Esztergomba, az iskola bővülése és a megfelelő végzettségű világi tanárok hiánya miatt létszámproblémák adódtak.⁴² Az 1941-1942-es tanévben a minisztérium a bizonyítvány kiállítás jogának megadását engedélyező levélben elutasította ennek a jognak a véglegesítését a megfelelő személyi és felszerelési feltételek hiánya okán.⁴³ A személyi hiányosságok pótlására az intézmény, gyakorló tanárok kérésével próbált megoldást találni. A problémát csak a világháború befejezése után sikerült megoldani, az 1946-os évben, amikor is az intézmény megkapta a bizonyítvány kiállítás végleges jogát.⁴⁴

A rend a problémákat, a már korábban említett építkezésekkel próbálta felejtetni és megoldani. Az iskola alapításának évében kezdett bővítés egy év alatt sikeresen befejeződött,

³⁹ Magyar Ferences Könyvtár és Levéltár, Az esztergomi ferences rendház Historia Domusa, 197.

⁴⁰ Dr. Magyar György: Sporttörténet, Szent Antal Gimnázium. In: Az esztergomi Temesvári Pelbárt Ferences gimnázium jubileumi évkönyve, 2001. 116.

⁴¹ Magyar Ferences Könyvtár és Levéltár, Az esztergomi ferences gimnázium levelezése, 1931-1948. 71/39-40.

⁴² Az Esztergomi Ferences Gimnázium Jubileumi évkönyve 1931-2011. 36.

⁴³ Magyar Ferences Könyvtár és Levéltár, Az esztergomi ferences gimnázium levelezése, 1931-1948. 238/1941-1942

⁴⁴ A Szűz Máriáról Nevezett Szent Ferenc-Rend Esztergomi Szent Antal Gimnáziumának és Nevelőintézetének Értesítője 1947-1948, Esztergom, közzéteszi: P. Pócza Szalvator, 8.

és a további terveket és álmokat az sem oszlatta köddé, hogy 1931-ban egy földrengés rázta meg a várost. 1934-re elkészült egy teljesen új ideiglenes tornaterem, mely 20 méter hosszú volt. 1935-ben átadták az új négyemeletes épületszárnyat, az alaksorában szuterénnel, nagyebédlővel, az első emeleten osztálytermekkel, a másodikon betegszobával, mely külön fogorvosi rendelőt is magában foglalt, a harmadik és negyedik emeleten pedig hálók voltak. 1940-re négyemeletessé bővült a rendház udvari szárnya. 1943-ra végre elkészült az új tornaterem és a mellette szolgálati lakásoknak helyet adó épületegyüttes. 1938-ban még születtek tervek a Kossuth Lajos utcai impozáns új épületrésről is, azonban ez nem került megvalósításra a mai napig.⁴⁵

⁴⁵ Az Esztergomi Ferences Gimnázium Jubileumi évkönyve 1931-2011. 36.

TANÁRI KAR

P. WEISS RICHÁRD ÉS KORA

Az esztergomi Historia Domus tanúsága szerint 1930. július 18-án érkezett Esztergomba házfőnöknek. 1936-ig a rendtartomány tartományfőnök-helyettesi posztját is betöltötte. P. Vinkovits Viktor tartományfőnök mellett ő is tevékenyen kivette részét a gimnázium megalapításában. Több ízben ő maga tárgyalta a pannonthalmi bencés koadjutor apáttal, illetve Serédi Jusztinián hercegprímással.⁴⁶ Az intézet működési engedélyének megszerzése után, mely kitartó tárgyalások eredménye volt, Weiss Richárd atya vezetőként állt az intézmény élére. Személyesen figyelte a munkálatokat és aktívan részt is vett. Később, a hatékony és átgondolt fejlesztés érdekében, helyet kapott az intézet továbbépítését felügyelő bizottságban, amit a tartományfőnök személyesen elnökölt.⁴⁷ Matematika-fizika szakos tanárként tevékenykedett igazgatói posztja mellett az intézetben, de emellett még helyesített is többek között német nyelvből, amíg rendtársa P. Hábetler Ipoly az Egyesült Államokban tartózkodott.⁴⁸ 1944-ben Szólás Ambrus atyával karöltve alakították ki a kvadrumot kertészetileg, mely a paradicsomot jelképezte, mindezt 80 darab fa beültetésével.

Személye nem csak az intézmény építése és fejlesztése körül volt elkerülhetetlen, hanem a diákság is szívesen gondolt rá. Mindezt az a tény bizonyítja, hogy minden év februárjában zenés irodalmi műsorral és színdarabbal ünnepelték névnapját az iskolában tanítványai.⁴⁹ Sokrétű elfoglaltsága mellett a lelkipásztori tevékenységre is nagy gondot fordított. Erről több évkönyv és a Historia Domus lapjai is tanúskodnak, ahol pontosan fel van tüntetve, mikor hová ment kisegíteni, gyóntatni, illetve népszónoknak.

Esztergomi pályafutása egészen a háború végéig tartott. 1945-ben a rendtartomány káptalanja megválasztotta Richárd atya korábbi rendtársát tartományfőnöknek, P. Burka Kelemen. Kelemen testvér úgy döntött, hogy Richárd atya Pápára kerül, ahol házfőnökként és a nyomda igazgatójaként fog tevékenykedni. Három évvel később bekövetkezett halála kapcsán a következőket írta róla az akkori esztergomi háztörténet jegyzője:

„Megrendített bennünket április 14-én P. Weiss Rikárd agyvérzéssel bekövetkezett halála. A szikár, egészséges, szüntelenül munkálkodó embertől ezt senki sem várta. Esztergomban 15 éves tevékenysége a szemünk előtt folyt le. Három évig, mint házfőnök majd 14 évig a gimnázium igazgatója[ként] vezette a három nagy építést. Csodálatos munkabírással maga vezette az igazgatói irodát, helyettesítette az állandóan cserélődő civil

⁴⁶ Magyar Ferences Könyvtár és Levéltár, Az esztergomi ferences rendház Historia Domusa, 190.

⁴⁷ U.o. 216.

⁴⁸ U.o. 196.

⁴⁹ U.o. 290.

tanárokat és még ásóval, kapával kezében együtt dolgozott a testvérekkel a sportpálya planírozásán, töltésén stb. Közvetlen, egyszerű, jó testér volt kemény vezetésében is. Három év óta Pápán a nyomdát igazgatta. Autóbuszunk segítségével minden osztály és Esztergom város is képviseltette magát temetésén.”⁵⁰

P. Huszár Jeromos, a gimnázium későbbi igazgatója a következő szavakkal jellemezte P. Weiss Richárd atyát:

„P. Weiss Richárd is ott volt az iskola bölcsőjénél. 13 éven át volt igazgató. Az indulásnál házfőnök és egyidejűleg kollégiumi rektor három évig. Ő is alkotó egyéniség. A szellemi munka mellett a fizikai fáradalmaktól sem riadt vissza. Vállalt minden ügyet, ami a rend érdekét, a katolikus magyar érdeket szolgálta. Munkakedv éltette és szívósan, lelkesen működött ott, ahová a kötelesség és engedelmesség állította. A közös ügyet a magáénak tekintette, a magáét alárendelte a közösségnek, s így szolgált híven, önzetlenül, egészségét sem kímélve. Még a megalázást is készséges lélekkel vállalta. Közvetlen, természetes modorával jó barátokat nyert meg önmagának, rendjének és az intézménynek. Nehézségek sem riasztották vissza, hiúság sem hálózta be. Ember volt az emberekkel. Egy ízben, amikor télvíz idején kocsival fenyőfákat szállított a botanikus kertbe és a quadrumba, a kezét törte. Nagyon szerette a diákjait. Szigorúságot tudott mutatni, de mögötte mindig érződött a jó szándék és a meleg szív. Bámulatos munkabíráásával és megértő irányításával magával ragadta munkatársait, és változatlan szeretettel és nagybecsülést vívott ki Esztergom város társadalmi köreiből.”⁵¹

Ahhoz viszont, hogy Richárd atya valódi személyiségét megismerhessük, nem csak egy oldalról kell vizsgálódnunk. Magyarszéky Gábor, esztergomi öregdiák személyes élményekkel gazdagított visszaemlékezése segít nekünk abban, hogy az egykori igazgató személyiségét jobban átélhessük.

„A Szűz Máriáról nevezett magyarországi ferences rendtartomány 1949. évi névtárában (sematizmus) az alábbiak olvashatók P. Richárd elhunytáról: 1948. április 15. Főtisztelendő Weiss Richárd atya, volt házfőnök, rendtartományi definitor, tartományfőnök-helyettes, Esztergomban a Szent Antal Kollégium és Gimnázium kiérdemesült rektora, illetőleg igazgatója, életének 58., szerzetességének 41., papságának pedig 35. évében halandó életét Pápán, váratlanul - szentségekkel ellátva - halhatatlanra cserélte fel, ugyanott nyugszik a legnagyobb tisztelettel eltemetve.

⁵⁰ Magyar Ferences Könyvtár és Levéltár, Az esztergomi ferences rendház Historia Domusa, 341.

⁵¹ Huszár Imre P. Jeromos OFM: Az Esztergomi Ferences Gimnázium története 1950-ig. In. Az Esztergomi Ferences Gimnázium Jubileumi évkönyve 1993. 26.

Az összes esztergomi tanárunk és nevelőnk közül ő volt az első, akivel "megismerkedtem". Ez úgy történt, hogy szüleim "költségeit kímélendő" nekem nem kellett Budapesten megjelennem a felvételt megelőző bemutatkozáson, hanem elhitték, hogy egészséges gyerek vagyok. Így aztán a "bevonuláskor" édes-anyámmal megérkeztünk; az intézet portáján fr. Jeremiás igazított el bennünket. Ott tudtuk meg, hogy a háló-termünk a harmadik emelet nagyudvarra néző traktusában lesz. Ott találkoztunk aztán egy barátságos, jó kedélyű ferencessel. Ő volt P. Richárd, aki egy ruháskosáron ült, és mindenkihez volt egy kedves, s főleg bátorító szava. Ez utóbbi számunkra a legfontosabb volt! A vonaton Esztergom felé éppen azon gondolkodtam magamban, hogy szüleim milyen borzasztó életre szántak engem. Hisz amint rohan a vonat, úgy közeledik a pillanat, amikor édes-anyámtól elhagyatva, hosszú hónapokra szóló árvaságom megkezdődik teljesen idegen környezetben. S íme, találkoztam valakivel, aki közelünkben marad, s most mosolyog, s kedves hozzám. Ő volt P. Weiss Richárd, a gimnázium igazgatója, számunkra 8 évig az "igazgató atya". (...)

(...) Ahogy múltak a hetek és hónapok, egyre többet tudtam /azaz tudunk/ meg P. Richárdról. Részt vett az első világháborúban, s mint emléklapos tartalék tábori lelkész, egyes ünnepélyes alkalmakkor katonai kitüntetésekkel, II. o. lelkészi érdemkereszt a kardokkal, Signum Laudis a kardokkal, hadiékítményes II. o. Vörös Kereszt, Károly csapatkereszt, Magyar és Bolgár háborús emlékérem, dekorált habitusában jelent meg. Viselkedését, tanári magatartását bizonyos jellegzetes katonás tulajdonság jellemezte, amelyet eredményesen tudott ötvözni a Szent Ferenc-i derűs szellemiséggel.(...)

(...) ő személy szerint nem volt cserkész, cserkésztest, de hathatós támogatását állandóan éreztük, akár szokásos kirándulásról vagy táborozásról volt szó. Ha pedig arról kellett dönten, hogy a gimnázium részt vegyen-e cserkészeivel egy országos Szent György ünnepségen, amikor a Magyar Cserkész Szövetség nevében a mi kerékpáros rajunk vitte a koszorút a Budai Vár oldalában lévő Szent György szoborhoz, legfőbb gondja az volt, hogy mindannyian a lehető legméltóbban képviseljük intézetünket. Büszke volt arra, hogy ilyen alkalmakra cserkészeinket meghívták és ott a rájuk bízott feladatot katonás fegyelmezettséggel hajtották végre. Így örült annak, amikor a budaörsi repülőtéren, Horthy kormányzó előtt elvonuló cserkészcsapatban, a mi kerékpáros rajunk is meghívottként szerepelhetett. Itt adta át a Lengyel Cserkész Szövetség a "Czuwaj" vitorlázó gépet a magyar cserkészeknek. Örökre emlékezetes marad számomra 1940. augusztus vége. Ekkor volt a második bécsi döntés. Néhányan, a kerékpáros raj tagjai, távirati "behívót" kaptunk, hogy esztergomi összegyűlékezésünk után, a magyar honvédség kíséretében, mint a Magyar Cserkész Szövetséget reprezentáló küldöttség tagja, a mi kerékpáros rajunk is bevonulhasson Erdélybe.

Az iskolai év ekkor még nem kezdődött meg, tehát csak mi kb. húszan lézengtünk az intézetben. P. Richárd búcsúztatott bennünket. Igazgató és húsz diák fiatal tökéletesen együtt rezonáló szellemi összecsengése volt ez a búcsúztatás. Hisz Erdélyről, az ottani magyarokról, a leomlott "gúny határról" és a húsz évvel azelőtti - békeszerződésként propagált, valójában a magyarság kipusztítását célzó - diktátum legerősebb tartópillérének a leomlásáról volt szó. Igazgató atya ilyen gondolatokkal indított bennünket útra. Csak Debrecenig juthattunk, mert gróf Teleki Pál, az akkori tábori főcserkész és miniszterelnök, a bevonuló cserkészfiatalok testi épségét nem látta tökéletesen biztosíthatónak. Tehát Erdélybe nem jutottunk el. Mégis Erdély hallatán felrémlik bennem mindig, amit igazgató atya búcsúztatásként 1940. augusztus végén erről nekünk elmondott.(...)”⁵²

⁵² Magyarszéki Gábor visszaemlékezései, In: Az Esztergomi Ferences Gimnázium Jubileumi évkönyve 1931-2011. 43.

A TANÁROK LELKIPÁSZTOR, TÁRSADALMI ÉS IRODALMI MŰKÖDÉSE

Egy iskoláról beszélve soha nem feledkezhetünk meg a tanári kar fontosságáról. Egy katolikus iskolában pedig, ahol a tanári kar nagy része nem világi jötevekből, hanem egyházi személyekből áll még nagyobb hangsúlyt kap a tanári gárda. Ők azok, akik a nevelésben a szülők mellett, vagy helyettük kiveszik részüket az életre való nevelésből. Mikor az iskola tanulója voltam, sokszor nevetgélünk azon mondaton mely egymás között terjedt. Az iskola nem a tudásra való éhséget adja át, hanem az élethez való szilárdságot és erőt.

Első olvasatra igen negatívan csenghet a mondat, de mára megértettem lényegét, s rájöttem, hogy ez csak a hasznunkra válik. Igaz az 1931-1932-es évben még talán nem ezek a mondatok hangoztak el a gimnáziumban, ahol az alapítási évtől kezdve napjainkig csak férfi neműek tanulhatnak. Természetes, hogy abban a korban még más feltételekkel válogattak a tanári karba képzett és művelt embereket, s oktatási színvonalunk sem volt, olyan válságban, mint manapság. Az iskola első évében sajnos nem kapunk részletes adatokat az évkönyvekben, hogy a tanárok, milyen iskolán kívüli munkával próbálták a diákok tudásvágyát növelni, vagy kulturális ingerüket érzékennyé tenni, viszont a második évtől kezdve már részletes információval rendelkezünk.

Általánosságban beszélve elmondhatnánk, hogy az iskola életében kimagaslik az igazgató személye. A ferences gimnáziumban ez az állapot az azonban ténnyé válik. A kezdeti időkben viszont nem szabad elfeledkeznünk azon többi testvérrel sem, akik részt vettek az iskola alapítása körüli bonyodalmakban és sikeresen elindítottak egy intézményt mely tavaly ünnepelte 80 évfordulóját. Az „alapkö” letétel tehát nagyon is sikeres volt.

Egy szerzetesek által működtetett iskoláról van szó, mely egy olyan hagyományokkal és történelemmel teli városban működik, mint Esztergom. Az iskola bár önálló intézményként működik a mai napig, viszont nem tudjuk külön vizsgálni a vele összeépült rendházzal és internátussal, melyek az igazi arcát mutatják meg az intézménynek. Az iskola valódi élete az internátusban telt.

Az iskola lelkének a kezdeti években egyértelműen az igazgatóatyát, P. Weiss Richárdot kell megemlíteni, aki igazgatósága mellett a zárdafőnökség posztját is betöltötte. Iskolán kívüli munkássága rendkívül figyelemre méltó. A helybeli Szent Vincze apácák gyóntatója a Kolos kórházban, és a katolikus legényegylet tagjainak lelkigyakorlatát is magára vállalta. Mindezt úgy, hogy közben előadások sokaságát tartotta az országban.⁵³

⁵³ A Szűz Máriáról Nevezett Szent Ferenc-Rend Esztergomi Szent Antal Gimnáziumának és Nevelőintézetének Értesítője 1940-1941, Esztergom, közzéteszi: P. Weiss Richárd, 26.

Richárd atya, aki Weiss Jánosként látta meg a napvilágot 1890. július 2-án. 1913. június 22-én részesült a papszentelés kegyelmében. Florid atya beszámolója szerint „1916-ban vonult be a hadra kelt sereghez”⁵⁴ és a 18. Gebirgsbrigade-ban teljesített tábori lelkész szolgálatot. „Lelkiismeretes, pontos bajtárs volt. 1918-ban különösen is kitűnt személyes vitézségével, amikor a katonáit partizántámadás érte. A harcban személyesen vett részt. Kitüntetései: Piis meritis II. o., Signum Laudis II. o., Vörös kereszt II. o., Károly-csapat kereszt.”⁵⁵

Az egykori igazgató atya mellet az intézmény kiemelkedő személyisége P. Burka Kelemen volt. A házfőnök helyettes az igazgató jobb keze volt minden téren az iskola életében. A Katolikus Tanügyi Tanács tanácsosa, a pápai Keresztény Nyomdavállalat Rt. felügyelőbizottságának, a Szent István Társulatnak, az amerikai National Geographic Societynak tagja, az Evangélium című lelkipásztor és hitszónoklati folyóirat munkatársa.⁵⁶

Kelemen testvér mindemellett szentbeszédek sokaságát írta, lefordította és folytatólagosan közölte a Mariánus Életben Szent Bonaventura Szent Ferenc életrajzát. Nekrológot írt néhai Buttykay P. Antalról a Magyar Sionban, a Mariánus Életben, a Ferences Közlönyben és az 1940-1941-es évkönyvben.

Richárd és Kelemen atya mellett egy harmadik testvért és mindenképp ki kell emelni az iskola kezdeti éveiben. P. Szalóczi Pelbárt későbbi igazgató. Munkássága éppúgy kimagaslík, mint a korábban említett két rendtársáé. Szalóczi Pelbárt munkatársa volt a Kolozsvárott megjelenő Hírnök című folyóiratnak, rendtartományi könyvbíráló, cenzor, választott rendes tagja a Balassa Bálint Irodalmi és Művészeti Társaságnak, mindemellett tagja a Magyar Gyorsírók Országos Szövetsége gyorsíróköri szakosztályának.⁵⁷

Szerepelt a budapesti és kassai rádióban Kazinczy Orpheusa, Jolsva, Mindszenty Gedeon, Basilides Mária, Czwittinger Dávid, Rotarides Mihály, Wallaszky Pál című előadásokkal. Tanulmányokat, cikkeket, ismertetéseket írt többek között a következő folyóiratokba: A Hírnök, Élet, Katolikus Szemle, Magyar Kultúra, Szent Antal, Utunk.⁵⁸

⁵⁴ A Szűz Máriáról Nevezett Szent Ferenc-Rend Esztergomi Szent Antal Gimnáziumának és Nevelőintézetének Értesítője 1940-1941, Esztergom, közzéteszi: P. Weiss Richárd, 26.

⁵⁵ Deák Florid: Ferences tábori lelkészek 1848-1918. Zalaegerszeg, 1950. Kézirat, 11. In. Az Esztergomi Ferences Gimnázium Jubileumi évkönyve 1931-2011. 42.

⁵⁶ A Szűz Máriáról Nevezett Szent Ferenc-Rend Esztergomi Szent Antal Gimnáziumának és Nevelőintézetének Értesítője 1940-1941, Esztergom, közzéteszi: P. Weiss Richárd, 27.

⁵⁷ U.o. 27.

⁵⁸ U.o. 28.

TANÍTÁSI ANYAG, NEVELÉS

Általános közmondásnak tarthatjuk, hogy a nagy idők nagy embereket követelnek. Ha pedig nagy időkről kell beszélni, akkor az esztergomi ferencesek iskolájának kezdeti évei pont ilyen nagy korba esett. Az átlagos emberek nem igen tudnak érvényesülni, vagy legalábbis, javítva magamat, nem tudnak olyan munkát végezni, amely irányítólak nyúlna bele a ferde vágányokra terelődött életét helyes útra térítő tevékenységek sorozatába.

A Szent Antal Reálgimnázium és Kollégium célja, hogy az idők követelményeinek megfelelően olyan embereket bocsásson az Egyház és a Haza rendelkezésére, akik csatasorban állva, teljes erejük latba vetésével tudnak dolgozni a szebb jövő kialakításán.⁵⁹

Az 1940-es években az országot is elérte a második világháború és bár azt szokták megállapítani, hogy a háborúval együtt jár a lelkek destrukciója, az iskola mégis örömmel tudatja, hogy az ifjúság a lelkeségben is haladást mutatott, külön kiemelve a tanárok és nevelők közösen végzett kitartó munkáján kívül a növendékek egymásra való hatását. Egy internátusba ez a tapasztalat elkerülhetetlen. A diákság között mindig vannak, akik példás életükkel átalakítólak hatnak a társaikra.

Az egyik nagy előnye, az intézeti nevelésnek, hogy a nagy közösségben, hiszen már az 1941-es évben az intézmény 300 diákot taníthatott, akik mind bentlakók voltak, a jó példa bőséges hatással tud lenni másokra.⁶⁰ Hozzávehetjük természetesen ehhez még azt is, hogy a növendékek állandó felügyelet alatt állnak, viszont mindezt úgy, hogy ez által az egyéniség kialakulásához szükséges szabad mozgás nem korlátozódik.

Bizonyítékként, hogy az iskola valóban betölti hivatását, mi sem szolgálhat jobban, mint az a feljegyzés, hogy évenként átlag 310 növendék talál családi otthonra. Az iskola állandó feladatai közé tartozott, hogy az ifjúságot megismertesse Assisi Szent Ferenc lelkiületével és munkásságával. Az intézmény életében a két követelmény következetesen együtt jár, hiszen „*őszintén boldog és vidám csak a vallásos és tisztalelkű ifjú lehet*”.⁶¹

Az iskola hangsúlyozza, a mai napig, hogy célja egy hitében erős, hazájához hű magyar ember eszményének kialakítása.⁶² Az akkori nehéz időkben, s úgy vélem a mai időkben is, e cél feltétlenül szükséges, mert a valamibe vetett hit nélkül nagyot alkotni nem lehet. A háború évei alatt a tanári kar feladatai közé tartozott, hogy felhívja az intézetben

⁵⁹ A Szűz Máriáról Nevezett Szent Ferenc-Rend Esztergomi Szent Antal Gimnáziumának és Nevelőintézetének Értesítője 1943-1944, Esztergom, közzéteszi: P. Weiss Richárd, 19.

⁶⁰ U.o. 19.

⁶¹ U.o. 19.

⁶² U.o. 20.

tanuló diákok figyelmét, hogy a katona a fronton, a diákság pedig az iskolapadban teljesítse kötelességét. A jól elvégzett munkával növelik tudásukat, acélozzák akaratukat. Esztergom városának múltja magával ragadó, s készíti az embert, hogy ismerje meg jobban a magyar múltat. A hazafias nevelés tevékeny példája volt, hogy a diákok megtakarított pénzükkel segítségére siettek a sebesült honvédeknek.⁶³ Az intézet minden, a városban tartott ünnepségen képviseltette magát, és igyekezett a kulturálisan kiemelkedő színdarabokat is megtekinteni a fővárosban.

Az iskolában a tanítás menetét a tanári kar a legnagyobb körültekintéssel végezte. A szaktanárok az egyes tárgyak anyagát a legnagyobb nehézségek között is megnyugtató eredménnyel tudták növendékeikkel elsajátíttatni.⁶⁴ Természetesen a növekvő feszültség a háború miatt az intézmény feladatát is nehezítette. Az 1943-1944-es iskolai értesítő beszámol, hogy bár az összefoglalások elmaradtak a lecsökkent tanítási év miatt, de az egész anyag áttekintéséhez szükséges alapot megadták, és így remélhető, hogy a hosszú vakációban alapos ismétléssel mindaz megőrizhető lesz a tanulók számára, amit az év folyamán tanultak.

Természetesnek vehető, hogy az oktatási módszere, itt is, mint mindenhol a körülményekhez igazodott. A hangsúly a lényeges részek megrögzítésén volt, a számonkérésre ennél fogva kevesebb idő jutott. Súlyos kérdésnek számított az osztályozás kérdése, illetve az elbírálás ténye, amelyet a tanári lelkiismeret a nehéz időknek megfelelően oldott meg.⁶⁵

⁶³ A Szűz Máriáról Nevezett Szent Ferenc-Rend Esztergomi Szent Antal Gimnáziumának és Nevelőintézetének Értesítője 1943-1944, Esztergom, közléstesi: P. Weiss Richárd, 20.

⁶⁴ U.o. 21.

⁶⁵ U.o. 21.

DIÁKSÁG

SZABADIDŐ ÉS ISKOLÁN KÍVÜLI ÉLET

1943 januárjában megalakul az intézményben a Temesvári Pelbárt egykori ferences szerzetesről elnevezett önképzőkör. A képzőkör vezetőit jelölések alapján döntötték el. Eredményképpen a központi ifjúsági elnök Kun Barna nyolcadik osztályos tanuló lett, jegyzőnek fr. Egerszegi Zsigmond a nyolcadik osztály tanárát választották. Könyvtárossá Tartsay Vilmos hetedik osztályos tanulót választották, míg a pénztáros szerepkörét a tanárelnök fr. Dauner Barót látta el. Az önképzőkör ellenőréként Kettinger István nyolcadik osztályos tanulót választották közfelkiáltással.⁶⁶

Az iskolán belül irodalmi és történelmi szakosztály is működött, melynek munkássága és vezetése úgy szint a tanárok és diákok együttes feladata volt, elősegítve a legprecízebb munkát. Az intézmény mindig is kiemelt feladatának tartotta, hogy ne csak a tanterv alapján tanítsa diákjait, hanem az iskolán kívül is rávegyesse növendékeit az élet egyes területeire. Egy határozott általános műveltség megismerése volt a cél, mellyel, joggal hívhatjuk az iskolában végzett tanulókat az értelmiségi réteg új generációjának.

Maga az önképzőkör tevékenysége a háború időszaka miatt megrövidülő szorgalmi idő és az iskolai munka zsúfoltsága miatt az előző esztendőkhöz képest csak meglehetősen korlátozott lehetett. A szakosztály élete azonban továbbra is mozgalmasnak volt mondható, pedig a tanév idő előtti beszüntetése sem kedvezett a körnek. A kimagaslón teljesítő diákok könyvjutalomban részesültek, melyet az évváró mise keretében adtak át a növendékeknek.⁶⁷

Irodalmi és történelmi szakosztályok mellett a reáltudományok is nagy hangsúlyt kaptak a tanításon kívüli életben. A matematikai és fizikai szakosztály élén P. Gerencsér Sándor vezetőtanár állott Kettinger István nyolcadik osztályos tanulóval. A fiúk érdeklődése általánosságban megállapíthatóan kizárólag a fizika felé fordult. Így a repüléssel és az elektromossággal kapcsolatos problémákat ölelte fel az a néhány előadás is, amikre a tagok vállalkoztak. Tranger Béla nyolcadik osztályos tanuló a *repülés úttörőikről* szóló előadásában vázolta a különböző kísérleteket, erőfeszítéseket, melyek a repülést a mai fejlettségre emelték. Várfalvi Tamás, ugyancsak nyolcadik osztályos tanuló, a *mechanikus repülőmodelmotorok* című előadásában a modelmotorok szerkezetét, működését és kezelését ismertette. Kullman

⁶⁶ A Szűz Máriáról Nevezett Szent Ferenc-Rend Esztergomi Szent Antal Gimnáziumának és Nevelőintézetének Értésítője 1943-1944, Esztergom, közzéteszi: P. Weiss Richárd, 22.

⁶⁷ U.o. 23.

Miklós hetedik osztályos tanuló, az emberi testben fellépő elektromos folyamatok, jelenségeket részletezte *Életműködésünk elektromos szemmel* címen.⁶⁸

Az önképző kör gyorsíró szakosztálya volt talán a legnagyobb munkával járó részleg. A gyorsírás komoly és sok időt kíván így a háborús években nem alakult meg, s szüneteltették működését bizonytalan ideig. Néhány növendék azonban Kun Barnabás tanuló vezetésével mégis vállalkozott a kör irányítására, és egyfajta szakkör és hobby formájában üzték azt. Az önként vállalt többletet a gyorsírás iránt érzett lelkesedés és hozzáértés magyarázza.⁶⁹

Az intézetben fontos munkát végzett a Szent Ferencről elnevezett 830. számú cserkészcsapat, mely minden évben kimagasló munkát végzett. Az iskola értesítői évről évre több oldalon számolnak be az aktív cserkészletről. Állótábor szervezése Bényben, a Garam partján, 30 cserkész részvételével. Erdélyi és felvidéki kirándulások sokasága, többek között Nagyvárad és Kolozsvár meglátogatása, Székelyföld bejárása, a Gyilkos-tó a Békás szoros, Sepsiszentgyörgy, Kézdivásárhely, Csiszárfürdő, Szent Anna tó, Tusnád fürdő, Csíksomlyó, Hargitafüred, Székelyudvarhely, Szováta, Marosvásárhely meglátogatása.⁷⁰

A cserkészcsapat az iskolaévek folyamán négy rajban végezte munkáját. A 140 cserkészből álló csapat, amikor az idő és a tanulmányok megengedték örsi, illetve raji kirándulásokon vitték át a fiúk gyakorlatba az örsi gyűléseken szerzett tapasztalatokat. Több növendék is részt vett az érseki szeminárium csapata által megszervezett tiszti tanfolyamon, továbbá a bencéseknél megtartott örsi tanfolyamon, s így a cserkészszövetség utánpótlása biztosítva volt. A cserkészszövetség minden évben állandó nyári táborokat szervezett.⁷¹

Az ifjúság zenei ízlésének fejlesztése az intézmény egyik legfontosabb célkitűzése közé tartozott. A ferences atyák a kezdetektől fogva fontosnak tartották a fiúk zenei nevelését. Többek között nagy hasznot szolgált az intézeti ünnepélyek színesebbé tételében. Az énekkar két tagozatban szerepelt. Az alsóbb osztályokból toborzódott negyvenfőnyi gyerekkar, míg az összes növendékből álló hetventagú vegyes kar. A hangszerek száma az évek folyamán egyre növekedett és 1938-ra már 10 zongora állt a diákok rendelkezésére.⁷² Az évkönyvek évről évre beszámolna új hangszerek és kiegészítők vásárlásáról. Iskolai zenekar is alakult az

⁶⁸ A Szűz Máriáról Nevezett Szent Ferenc-Rend Esztergomi Szent Antal Gimnáziumának és Nevelőintézetének Értesítője 1943-1944, Esztergom, közlése: P. Weiss Richárd, 23.

⁶⁹ U.o. 23.

⁷⁰ A Szűz Máriáról Nevezett Szent Ferenc-Rend Esztergomi Szent Antal Gimnáziumának és Nevelőintézetének Értesítője 1942-1943, Esztergom, közlése: P. Weiss Richárd, 27.

⁷¹ A Szűz Máriáról Nevezett Szent Ferenc-Rend Esztergomi Szent Antal Gimnáziumának és Nevelőintézetének Értesítője 1943-1944, Esztergom, közlése: P. Weiss Richárd, 24.

⁷² Huszár Imre P. Jeromos OFM: Az Esztergomi Ferences Gimnázium története 1950-ig. In. Az Esztergomi Ferences Gimnázium Jubileumi évkönyve 1931-2011. 37.

énekkaron kívül, sőt az 1937-1939-es iskolai értesítő tanúsága szerint, egy jazz zenekar is működött az iskolában, amely több ünnepélyen is együttműködött a cserkészcsapattal.⁷³

Az ünnepélyek az intézmény életében mindig is fontos szerepet töltek be. *„Ezen ünnepélyek rendezésével növendékeink biztos és könnyű fellépését, előadó készségét, általában a nyilvános szereplés kellékeinek elsajátítását célozzuk, mert jól tudjuk, hogy legnagyobb részük nem szerzetesi, hanem világi pályán fog az életben elhelyezkedni, ahol a jó modor és biztos fellépés nélkül boldogulni csak nagyon nehezen lehet.”*⁷⁴

Az ünnepélyek logikusan és a legtöbb esetben a látogatási vasárnapokon tartották, amikor is a diákok a szüleiknek mutathatták be zenei és színészi képességeiket. Az 1930-as évek derekán indult be a gimnáziumban a színjátszó kör. Az 1939. március 26-án rendezett *„apák napja”* ünnepség különösen is nevezetes volt. Ekkor mutatták be a József Egyiptomban című bibliai drámát három felvonásban. Az iskolai értesítő beszámolója szerint még a fővárosi lapok is megemlékeztek róla, és a szereplőkről, valamint a rendezőről, Tóth Móríc atyáról is közöltek képet.⁷⁵

⁷³ A Szűz Máriáról Nevezett Szent Ferenc-Rend Esztergomi Szent Antal Gimnáziumának és Nevelőintézetének Értesítője 1938-1939, Esztergom, közléteszi: P. Weiss Richárd, 25.

⁷⁴ A Szűz Máriáról Nevezett Szent Ferenc-Rend Esztergomi Szent Antal Gimnáziumának és Nevelőintézetének Értesítője 1935-1936, Esztergom, közléteszi: P. Weiss Richárd, 29.

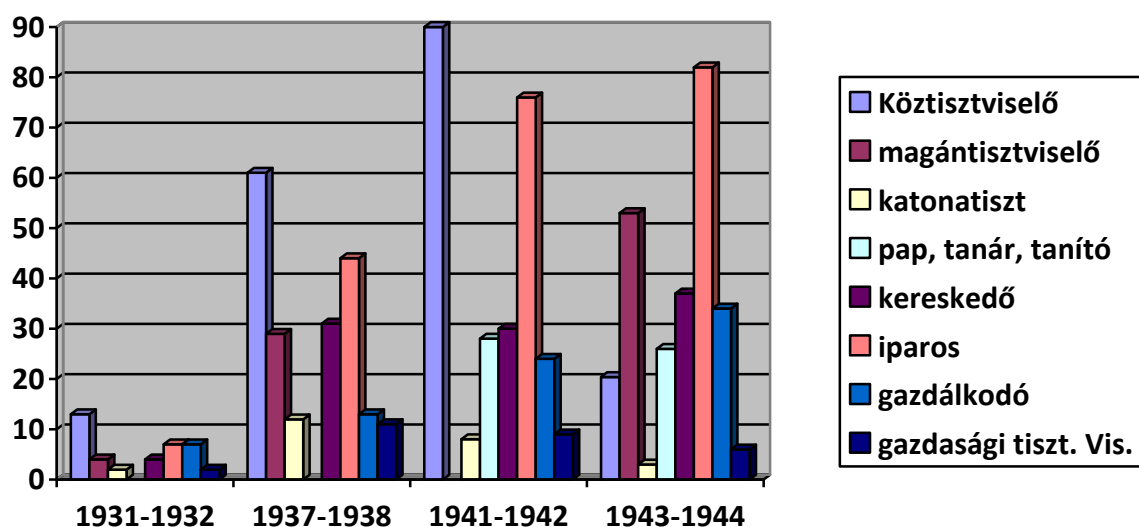
⁷⁵ A Szűz Máriáról Nevezett Szent Ferenc-Rend Esztergomi Szent Antal Gimnáziumának és Nevelőintézetének Értesítője 1938-1939, Esztergom, közléteszi: P. Weiss Richárd, 28-29.

A DIÁKSÁG TÁRSADALMI ÖSSZETÉTELE

Az iskola alapításától kezdően, a diákok folyamatosan töltötték fel az intézményt. Az ferencesek esztergomi intézete egyre nagyobb népszerűségnek örvendett, olyannyira, hogy a 1936-os tanévre 76 tanuló jelentkezése érkezett, s így elgondolkodtak az atyák egy párhuzamos osztály indításán is,⁷⁶ ami a későbbiekben meg is történik.

Az első érettségire 1939-ben kerül sor. Az induló 52 fős osztályból nyolc év után tizenkilencen jelentkeztek érettségire. Az 1928-1939-es évkönyv szerint „kitüntetéssel érett” 2 fő, „jól érett” 4 fő, „érett” 11 fő. Javítóvizsgát a következő szeptemberben három tanulónak kellett tennie.⁷⁷ Az érettségi vizsgát tett tanulók közül egy diplomáciai, három gépészmérnöki, kettő vegyészmérnöki, egy elektromérnöki, egy textilmérnöki, egy orvosi, három katonatiszti, egy csendőrtiszti, egy gazdaság és kettő kereskedői pályára készült.⁷⁸

A diákság viszont nem csak a gimnázium elvégzése után került más-más pályákra és ez által megváltozott a társadalmi szerepük is, hanem már az érettségi előtt is többszínű volt az iskola összetétele.

A táblázatban látottak nem tükrözik az összes lehetséges foglalkozást. Az iskola diákjainak szülei még egyéb foglalkozásokban is megtalálhatók voltak. Az évkönyvek mind az iparosokat, mind a kereskedőket és értelmiségi réteget is további kisebb társadalmi osztályokra bontotta, hogy minél pontosabb adattal szolgálhasson.

⁷⁶ Magyar Ferences Könyvtár és Levéltár, Az esztergomi ferences gimnázium levelezése, 1931-1948. 187/1934-1935.

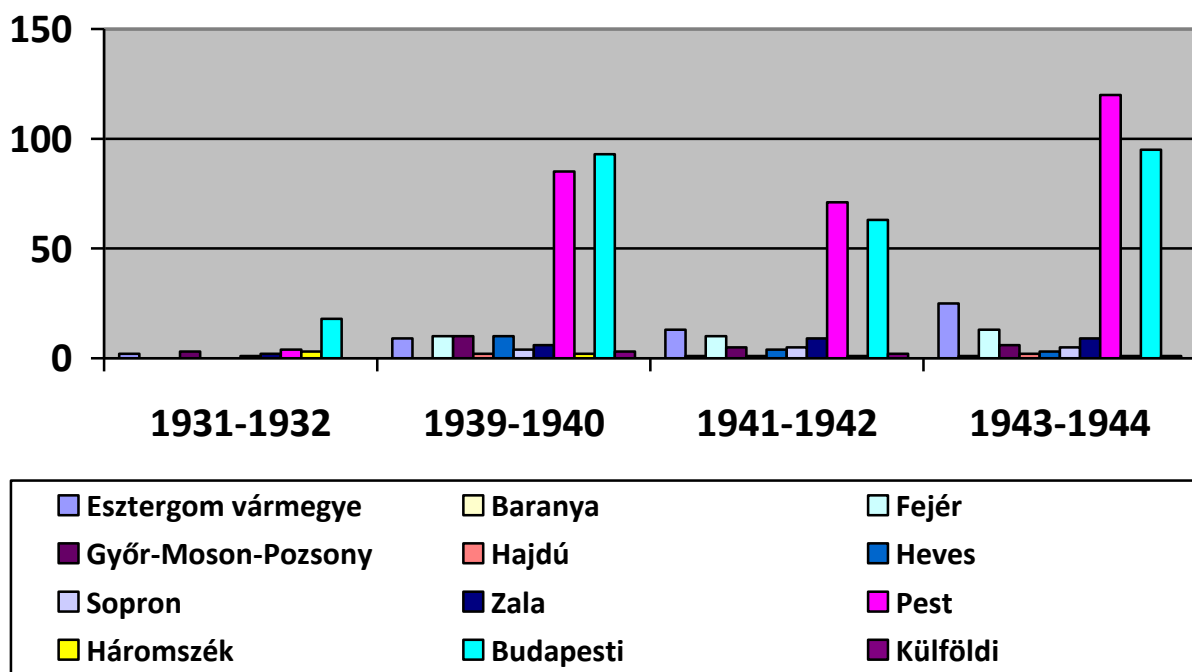
⁷⁷ A Szűz Máriáról Nevezett Szent Ferenc-Rend Esztergomi Szent Antal Gimnáziumának és Nevelőintézetének Értesítője 1938-1939, Esztergom, közzéteszi: P. Weiss Richárd, 75.

⁷⁸ U.o. 75.

AZ ISKOLA VONZÁSKÖRZETE

A gimnázium vonzaskörzete már az 1931-es évben is nagyon nehezen volt definiálható. Az ország egyedüli bentlakásos iskolájaként, nem volt akadálya, hogy az intézmény az alföldről vagy külhoni területekről fogadjon diákokat. Az évkönyvek statisztikai adatai megnyerő képet mutatnak az iskola népszerűségéről, hiszen az ország minden táján találhatunk ferences diákot, sőt az idők múlásával és az iskola hírnevének növekedésével Esztergom és illetve Esztergom vonzaskörzetében található települések nemhogy előnyt élveznének, hanem számuk a lehetőségekhez képest alacsony. A földrajzi bizonytalanság miatt a statisztikai táblázatban szerepelt neveket az 1943-1944. évi iskolai értesítő alapján lett kitöltve. Az adott megyék elnevezése korábban előfordulhat, hogy más-más volt.

Az iskola hagyományává vált, hogy minden tanítási évben van külföldi és határon túli diák is. Az évkönyvek egyre pontosabb statisztikával dolgoznak, így a későbbiekben már olykor városokra is bontják a diákok lakhelyét, s nem csak megyéket olvashatunk.

ÖSSZEGZÉS

Dolgozatom bevezetésében a ferencesek bemutatását tűztem ki célul, hiszen úgy gondolom, hogy a rend lelkiisége és rövid történelme nélkül nem tudjuk kellően ismertetni és bemutatni a kor cselekményeit. Mit miért és hogyan cselekedtek a testvérek. Kutatási munkálataim egyik legkönnyebb, de legnehezebb része is ez volt. Hiszen nagy mennyiségű irodalom állt rendelkezésemre, hogy bemutassam a ferencességet, ám ezekből csak a lényegét próbáltam kiemelni és olykor saját tapasztalataimmal tűzdelni. Esztergom városának is fontos szerepe volt a ferences közösség érdekében, s ezért tartottam fontosnak egy külön fejezetet szánni rá. Hiszen a város az évek folyamán meghatározta az iskola arculatát. Szent Ferenc már Pádúai Szent Antalnak iskola alapítására adott engedélyt, így bár a ferences közösségnek nem létkérdése volt a tanítás, de ugyancsak feladatának tekintette, mint tette azt a bencés vagy a későbbiekben a piarista rend.

A huszadik században egyre inkább felmerült egy ferences iskola alapítása, nem utolsósorban saját utánpótlás megteremtése céljából. Kutatásaim egyértelműen rámutattak, hogy a ferencesek hiányosságokat szenvedtek az oktatásban, ám ezt orvosolni próbálták és tudták is. A kezdeti problémák és konfliktusok mellett egy stabil intézményt hoztak létre, mely ma már 82. éve folyamatosan várja diákjait. Ki kell emelni a tartomány munkáját az 1920-as években, hogy sziklaszilárdan álltak ki az iskolaalapítás mellett, és az érsek és a miniszter nem tetszése ellenében is megalapította intézményét a ferences közösség. Ebben olykor segítségükre volt Klebelsberg Kunó felesége is, aki maga is a testvérek közösségéhez tartozott. Problémát okozott az épület felújítása, átalakítása. Megannyi támogatás és kétéves munka segítette az intézményt megalakulásában és később fejlődésében.

P. Weiss Richárd az iskola történetének talán legfontosabb alakja volt P. Vinkovits Viktor tartományfőnök és P. Nagy Arisztid mellett. Az értesítők olvasása alatt érti meg az ember az intézményvezető atyák erejét mely, összefogta lélekben az iskolát. „*Nem is ember, hanem állapot*”. Nyilatkoztak a rendtársak P. Nagy Arisztid kollégiumigazgatóról, és én is e szavakkal tudom jellemezni az előbb említett személyeket. Az 1940-es diáklázadás pontosan tükrözi, hogy a növendékek mennyire szüleiknek és nevelőiknek tekintették az atyákat, akik minden lelkiismeretükkel segítették növendékeik előre menetelét.

A dolgozat utolsó fejezetében a diákság helyzetével foglalkoztam. A korszakban Esztergom egy csendes kisváros képét mutatta. Ennek is köszönhető volt, hogy az iskola vonzáskörzetét nem lehet egy adott területre fókuszálni. Nagyszerű földrajzi és történelmi értékei gazdagították az iskola hírnevét. A statisztikákban pontosan kitűnik, hogy leginkább Budapest ipari munkával foglalkozó családjai „menekítették” gyermekeiket az idilli környezetbe, ahol egykor Babits Mihály is ihletet nyert. Szent Ferenc és a Katolikus Egyház

azon tanítása, hogy minden ember egyenlő Isten előtt, pontosan tükröződik a diákok társadalmi helyzetét vizsgálva. Nem válogatott az intézmény és nem csak a nemesi címmel és vagyonnal rendelkező emberek gyermekei járhattak Szent Antal reálgimnáziumába. A kulturális élet sokszínűsége, mely megcáfolja, hogy a ferencesek szürke testvérek lennének. Jazz zenekar, színházlátogatások, mozi látogatások és állandó aktív sportélet.

Az intézmény első érettségizőinek elhelyezkedésén is pontosan látszik, hogy az atyák hasznos és értékes munkát végeztek.

SZEMELVÉNYEK A SZENT ANTAL REÁLGIMNÁZIUM 1931.-1932. ÉVI ÉRTESÍTŐJÉBŐL

“internátussal egybekötött iskolánkban a szülői házzal való érintkezés elég élénk volt, amennyiben a szülők havonként kaptak információt gyermekeik tanulmányi és erkölcsi magatartásáról. Május 8-án tartottuk meg az előírt szülői értekezletet, mely alkalommal P. Virágh Raymund hittanár vázolta a szülők előtt, hogy milyen szellemben nevelt gyermekeket óhajt intézetünk nevelésbe venni, sőt fel is kérte előadó a szülőket, hogy az értekezlet útmutatásait a vakációban is tartsák szem előtt, hogy a növendékek fejlődésében visszaesés ne történjék.”

“intézetünk 11 szegénysorsú reálgimnáziumi tanulót részesített 50 %-os kedvezményben. Két kijáró szerafikumi növendék teljesen ingyenes ellátást, tizenhat pedig nagy kedvezményt élvezett. Végül egy-egy szegénysorsú gimnáziumi és képezdei növendék az egész tanév alatt ingyen ebédet kapott. Pénzben kifejezve az összes segélyezés 14 ezer pengő.”

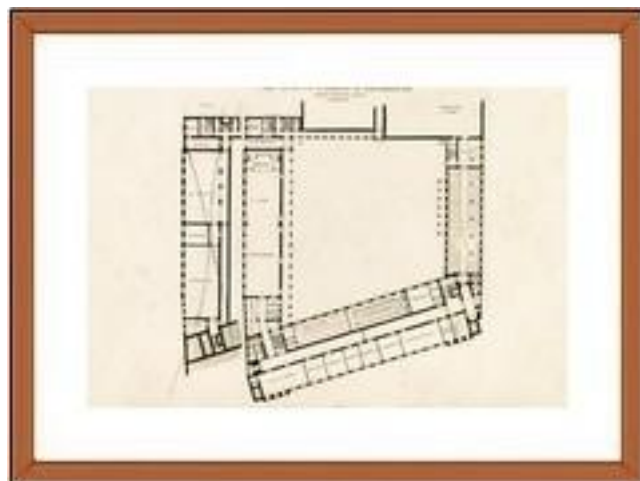
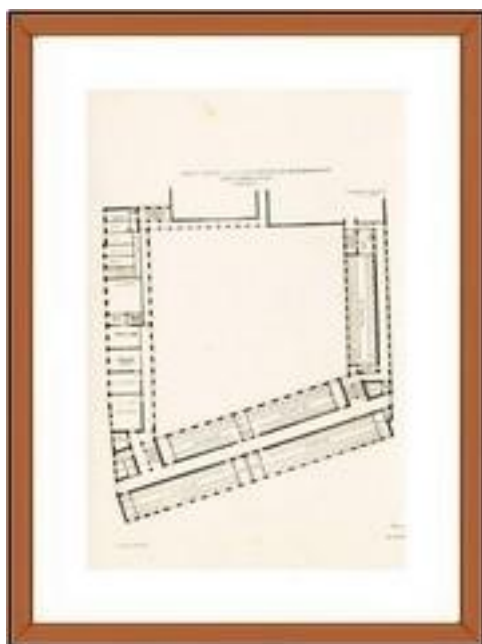
“Mint ismeretes iskolánkhoz szervesen kapcsolódó nevelőintézetünk négyesztendős múltra tekinthet vissza, melyet rendtartományunk fokozatosan épített ki. Ez idő szerint a rendházra emelt új emeleteken lévő helyiségekben nyer elhelyezést. Különös gondot fordítottunk arra, hogy az internátust napfénytől világos, levegős és a higienia minden követelményének megfelelő termekben helyezzük el, s így a növendékek barátságos otthont találjanak benne. Ezt két úton iparkodunk biztosítani. Egyrészt jól elkészített ízletes, kiadós és bőséges ételeket nyújtunk növendékeinknek. Másrészt, hogy növendékeink családias együttesben legyenek mind önmaguk között, mint tanáraik, felügyelőik és kiszolgálóik társaságában. Ki akarjuk zárni a merevséget, és arra törekszünk, hogy a legteljesebb bizalom fűzze őket egymáshoz és az internátushoz. A tanulás idején szigorú ellenőrzés alatt felügyelünk a tanulókra, hogy szellemi munkájukból kizárjuk a felületességet és a készületlenséget. Evégből mindennap kikérdezzük őket, a gyengébb tehetségűek nehézségeit eloszlatni próbáljuk a tehetségesebb tanulók bevonásával, közvetlenül pedig szükség szerint a felügyelők segítségével. A munka fárasztó idejét egészségesen beosztott szórakozási idő váltja föl, mely alatt gondtalan játékokra (ping-pong, domino, sakk), zenére, sportra (úszás, korcsolyázás, síelés, ródlizás), tornára stb. nyílik bő lehetőség. Mindennap felüdülő sétát végeznek. Vasár- és ünnepnap pedig hosszabb időt töltenek a szabadban Esztergom festői környékén.”

“jellem s a lelki élet kifejlesztésénél kitűzött célként lebeg előttünk, hogy a fiúk nemesen vallásosak, őszinték, önállóak, egyenesek és minél kevesebbel beérők, tisztelet- és illemtudók, vidámak, takarékosak, fegyelmezettek legyenek.”

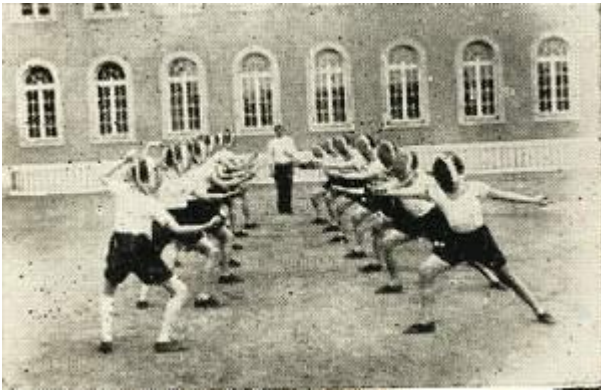
“külön lelkiatya is áll rendelkezésükre, aki egész odaadással iparkodik felmerülő lelki nehézségeikben, ügyes-bajos dolgaikban segítségükre lenni. Ezt célozzák a közös imagyakorlatok, a napi szentmisehallgatás, a gyakori szentségekhez járulás s a templomi nemesítő ének állandó ellenőrzés s a legteljesebb lelki gondozás. Betegség esetén elkülönített szobákban vannak, szeretetteljes ápolás alatt és rendi testvérek kiszolgálása mellett, akik a naponta bejáró háziorvos utasítása szerint járnak el. A szülőkkel és a családi otthonnal való élénk kapcsolatokat szolgálják a heti levélbeli beszámolók és a havi látogatások.”

“fiúk öntevékenységének fokozására a ferences szellemhez annyira közelálló cserkészetet is előszeretettel karoljuk fel. Ezért Marczell Árpád dr. reáliskolai tanárt, a kiváló cserkészvezetőt kértük fel a cserkészcsapat szervezésére. Június 5-én 40 növendékünk már letehetette az ideiglenes fogadalmat.”

A GIMNÁZIUM ÁTALAKULÁSA KÉPEKBEN

ÉLETKÉPEK

Felhasznált források és irodalom

Források:

Magyar Ferences Könyvtár és Levéltár, *Az esztergomi Ferences Gimnázium levelezése, 1931-1948*

Magyar Ferences Könyvtár és Levéltár, *Az esztergomi ferences rendház Historia Domusa A Szűz Máriáról Nevezett Szent Ferenc-Rend Esztergomi Szent Antal Gimnáziumának és Nevelőintézetének Értesítője 1932-1948*, Esztergom.

Reálgimnáziumot és internátust akarnak építeni a szentferencrendiek. Esztergom és Vidéke, 1931. Ötvenkettedik évf. 18. sz.

Egymillió pengő költséggel építkezést kezdenek a szentferencrendiek. Esztergom és Vidéke, 1931. Ötvenkettedik évf. 19. sz.

Irodalom:

Bozsóky Gerő: *A Szűz Máriáról nevezett ferences rendtartomány története.* In: Az esztergomi Temesvári Pelbárt Ferences Gimnázium jubileumi évkönyve, 2001.

P. Huszár Jeromos: *Az esztergomi ferences gimnázium története* (kézirat).

Szent István városa, Esztergom története, Esztergom, 2008.

Gergely Jenő: *A pápaság története*, Budapest, 1982.

Az Esztergomi Ferences Gimnázium Jubileumi évkönyve 1931-2011, Esztergom.

A. Rotzetter-W. C. Van Dijk. T. Matúra: *Assisi Szent Ferenc*, Budapest, 1993.

Assisi Szent Ferenc Művei. Újvidék-Szeged- Csíksomlyó, 1992.

Tarnai Andor: *A magyar nyelvet írni kezdik. (Irodalmi gondolkodás a középkori Magyarországon)* Akadémia Kiadó, Budapest, 1984.

www.ferencesek.hu – pax et bonum – rendtörténet - bemutatkozás